

УДК 364.642:343.26-052-053.5/.6(497.11)

DOI: <https://doi.org/11.22182/sp.22021.5>

Оригинални научни рад

Бојана Пуцаревић*

Филозофски факултет Ниш

Љиљана Скробић2**

Филозофски факултет Ниш

КОНТАКТИ ДЕЦЕ СА РОДИТЕЉИМА ЛИШЕНИМ СЛОБОДЕ – ИЗАЗОВИ ТОКОМ ПАНДЕМИЈЕ КОВИД 19

Сажетак

Одслужење затворске казне представља изазован период, како за оног ко служи казну, тако и за чланове његове породице, а нарочито децу. Бројна истраживања показују да су ова деца изложена вишеструким ризицима, а један од ризика јесте прекид контаката, а самим тим и односа детета са родитељем који је на одслужењу затворске казне. Неки од разлога за то могу бити финансијске или организационе природе, неразрешен однос или љутња детета према родитељу. Такође, политике посете затворима нису прилагођене овој врсти контакта и не одражавају потребе деце. Потребе ове деце често остају невидљиве и непрепознате и ван надлежности кривично-правног система.

Напред наведени изазови су постали комплекснији током пандемије КОВИД 19, која је актуелна више од годину дана. У Србији је овај период обележило, између осталог, и увођење ванредног стања. Као реакција на здравствене ризике, затвори су предузели мере које су подразумевале обустављање посета, а потом реализовање посета уз строго придржавање епидемиолошких мера које подразумевају и физичку дистанцу. Све ово се рефлектовало на контакте деце са родитељима лишеним слободе.

Предмет рада биће представљање резултата истраживања које се бавило начином одржавања контаката и превазилажењем изазова у одржавању ових контаката током пандемије КОВИД 19 у установама за извршење кривичних санкција у Србији. Рад има за циљ да укаже на значај очувања породичних веза, а са нагласком на потребе и права деце и у периоду кризе.

Кључне речи: контакти, деца, родитељи лишени слободе, изазови, пандемија КОВИД 19.

* bojana.pucarevic@filfak.ni.ac.rs

** ljiljana.skrobic@filfak.ni.ac.rs

УВОД

Деца која дужи или краћи период одрастају без родитеља који је на одслужењу казне затвора суочавају се са различитим тешкоћама и последицама. Неке од њих су испољавање интернализујућих проблема у понашању (повлачење, анксиозност, па и депресија), испољавање екстернализујућих проблема у понашању (аутоагресија, агресија, различити облици делинквентног понашања), лоша школска постигнућа, проблеми у грађењу и одржавању односа са вршњацима (Dallaire, 2007; Murray and al., 2009; Travis et al., 2014; Haskins, 2014; Davis & Shlafer, 2017). Такође, она су у ризику од сиромаштва, нестабилности становања, стигматизације, искључивања из заједнице, поремећаја породичних односа, измештања из биолошке породице, прекида контаката са родитељем у затвору, ређих контаката и након родитељевог одслужења казне (Geller et al., 2011; Glaze & Maruschak, 2008; Lopoo & Western 2006; Braman, 2004).

Казна затвора родитеља неминовно носи и промене у односу родитеља и детета и само уз подржане и континуиране контакте овај однос може бити очуван као ресурс за будући период након одслужења казне родитеља. Међутим, на одржавање контаката утичу различити фактори попут организационих и безбедносних процедура самих установа, личних односа родитеља који су на издржавању казне и одрасле особе која брине о детету, материјалних услова породица... Специфичност претходног периода је што је утицај на одржавање контаката имао фактор који није везан за контекст одређене земље, установе или личне односе, већ глобални феномен, а то је пандемија вируса КОВИД 19.

Када говоримо о Републици Србији, пандемија вируса КОВИД 19 и константан раст броја заражених за последицу су имали увођења ванредног стања 15.03.2020. године које је трајало до 06.05. исте године. Од тог периода до данас биле су на снази различите мере како би се обезбедило сузбијање ширења вируса, а које су подразумевале забрану окупљања, ограничено кретање становништва, обавезно ношење заштитних маски, одржавање физичке дистанце на јавним местима, затварања образовних установа, затварање границе за стране држављане, организовање рада од куће кад год је то било могуће, редукацију јавног превоза ...¹ Све ове околности довеле су до потребе да се и у различитим институцијама предузму специфичне мере како би се смањила

1 <https://www.paragraf.rs/svi-propisi-uputstva-za-sprecavanje-sirenja-korona-virusa-covid-19.html>

могућност заразе. Једна од мера односила се и на забрану посета у свим установама за извршење кривичних санкција (затворима) у Србији у периоду од 30.03. до 12.05.2020. године. Посете су, под одређеним условима, биле дозвољене само адвокатима. Ову меру увела је Управа за извршење кривичних санкција Министарства правде, а у складу са препорукама надлежних здравствених институција (Института за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут“ и Инфективне клинике Клиничког центра Србије). Ипак, и након реуспостављања посета, постоје извесна ограничења и измене у начину њиховог реализовања, као и строго придржавање епидемиолошких мера које укључују и одржавање физичке дистанце.

Прекид посета и друге промене у овој области немају утицај само на лица која су на одслужењу казне, већ и на чланове њихових породица. Деца ових лица представљају посебну вулнерабилну популацију, а ризик за прекид или неадекватно одржавање контаката деце са родитељима који постоји и у „редовним“ околностима само је појачан у околностима пандемије. У раду ће бити представљени резултати истраживања које се бавило начином одржавања контаката и превазилажењем изазова у одржавању ових контаката током пандемије КОВИД 19 у установама за извршење кривичних санкција у Србији. Рад има за циљ да укаже на значај очувања породичних веза, са нагласком на потребе и права деце у периоду кризе.

НАЦИОНАЛНИ КОНТЕКСТ ОДРЖАВАЊА КОНТАКАТА ДЕЦЕ СА РОДИТЕЉИМА ЛИШЕНИМ СЛОБОДЕ

Када посматрамо национални контекст у вези са овом темом, као значајно издваја се постојање права детета на одржавање контаката са родитељем са којим не живи које је обезбеђено Породичним законом (Породични закон, чл. 61, 2005). Када су у питању прописи који уређују права на контакте особе која је на одслужењу казне (родитеља), а која су предуслов да се ово право детета оствари, запажамо да су прописи делимично, али недовољно осетљиви на потребе деце.

У казнено-поправним заводима у Србији, осуђеници имају право на телефонске позиве, на дописивање, на пријем пакета, као и на посете (Закон о извршењу кривичних санкција, 2014). Примењују се две врсте посета и то редовне посете и посете у посебној просторији. Не постоје посебне „погодности“ када је број посета деце у питању, већ је ово регулисано правилима која важе за

све посетиоце. Редовне посете трају један сат и могуће су два пута месечно. У просторијама где се реализују налазе се и друга осуђена лица и службена лица, а физички контакт је сведен на минимум. Посете у посебним просторијама у којој се налази само осуђеник са својим посетиоцима могу да трају до три сата, једном у два месеца и да се реализују са партнером, децом или другом блиском особом. Донекле су препознате у овим посетама и специфичне потребе деце па је назначено да ова просторија “мора бити довољно пространа, загрејана, осветљена, са потребним намештајем, купатилом и прилагођена за боравак деце” (члан 48). Контакти које затвореник реализује са породицом, а који се остварује преко телефона, писама и другим средствима се не ограничавају (Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, 2014).

Такође, нормативни оквир омогућава спречавања потенцијалне сепарације беба и мајки због одслужења затворске казне мајке. Закон о извршењу кривичних санкција прописује одлагање извршења казне затвора „ако је осуђена жена навршила шести месец трудноће или има дете млађе од једне године - најдуже до навршене треће године живота детета“ (чл. 59, 2). Допуном истог Закона, од 2015. године, чланом 119. посебно је наглашено право жене која се породи у периоду када је на одслужењу да „може задржати дете до истека казне, а најдуже до навршене друге године живота детета, после чега родитељи детета споразумно одлучују да ли ће дете поверити на чување оцу, осталим сродницима или другим лицима” (Закон о извршењу кривичних санкција, 2015).

С обзиром на то да не постоји јединствена база са основним демографским подацима о затвореницима у Србији, тешко је проценити број осуђених лица за које је питање контаката са децом релевантно, па се у изостанку потпуних података могу сагледати подаци прикупљени у појединачним истраживањима. Према истраживању Института за криминолошка и социолошка истраживања и Мисије ОЕБС у Србији 44% особе лишене слободе су у брачној или ванбрачној заједници, док 43% њих има децу (најчешће имају једно - 22,2% двоје - 13,7%, троје - 4,2% и четворо деце -1,6%). (Стевановић и други, 2018).

У Србији је евидентан и недостатак услуга и програма подршке који су специфично намењени овој деци и породицама. Изостаје подршка усмерена ка старатељу детета, ка родитељу који је у затвору, као и самом детету у различитим областима, али и у области одржавања контаката. Такође, начини организовања установа за извршење кривичних санкција и безбедносне процедуре доприносе да окружење у ком се одржавају посете нису у потпуности

прилагођени потребама деце. Ако свеукупно погледамо актуелне политике и праксе у Србији, запажамо да потребе ове деце остају недовољно видљиве и недовољно препознате не само у систему кривичног правосуђа. У околностима криза као што је здравствена криза изазвана пандемијом вируса КОВИД 19 сви ови изазови и ограничења постају комплекснији.

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

У истраживању су коришћени полуструктурирани интервјуи који су реализовани током маја 2021. године. С обзиром на епидемиолошку ситуацију узроковану вирусом КОВИД19, интервјуи су реализовани телефонским путем.

За учеснике и учеснице истраживања су изабрани стручни радници из Служби за третман казнено-поправних завода с обзиром на то да су они укључени у припрему и организацију контаката који су део индивидуалног плана третмана лица на одслужењу затворске казне. Сагласност за реализовање истраживања добијена је од Управе за извршење кривичних санкција Министарства правде. Након тога Управа је упутила позив за учешће у истраживању свим казнено-поправним заводима на територији Републике Србије (Ниш, Ћуприја, Београд- Падинска скела, Пожаревац- Забела, Пожаревац- Казнено- поправни завод за жене, Шабац, Сомбор, Сремска Митровица). Само са једним Заводом нисмо успеле да остваримо контакт.

У истраживању је учествовало 7 стручних радника и радница запослених у службама за третман казнено-поправних завода за мушкарце у Ћуприји, Београду- Падинској скели, Пожаревцу- Забели, Шапцу, Сремској Митровици, Нишу и Казнено-поправном заводу за жене у Пожаревцу. У односу на занимање у узорку је било троје специјалних педагога и по један психолог, социјални радник, педагог и социолог. У односу на пол, учествовале су 4 жене и 3 мушкарца.

За учешће у истраживању добијена је усмена сагласност учесника и учесница на основу пуне информисаности о циљу истраживања, начину прикупљања података и презентовања резултата. Уз њихову сагласност, разговор је снимљен и транскрибован, након чега су подаци обрађивани путем тематске анализе од стране две истраживачице које су независно анализирале транскрибовани материјал (Braun and Clarke, 2006). Како би се сачувао идентитет учесника и учесница, уместо њихових имена користе се шифре.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

„У 21. веку постоји пуно модела и начина да се контакти унапреде и свима буду пријатнији и квалитетнији, али код нас још увек не постоји свест о значају истих, не постоји воља да се такве ствари мењају. Негде још увек имамо уврежено мишљење да су ова лица заслужила своје казне и да их не треба додатно „награђивати“. О деци, односно како то изгледа из њиховог угла и да она нису одговорна за овакву ситуацију, нико не мисли.” Завод 1

ПОШТОВАЊЕ ПРАВА НА КОНТАКТЕ

Према унутрашњој организацији казних установа, тачније степена сигурности који је у њима присутан, заводи који су обухваћени истраживањем, припадају установама затвореног, полуотвореног и отвореног типа. Међутим, у неким од ових установа постоје различити нивои сигурности. Зависно од тога у ком типу установе се налазе, лица имају различит ниво права који се односе на контакте са блиским особама. Како истичу и учесници и учеснице, све установе омогућавају лицима на одслужењу затворске казне одржавање контаката са блиским особама путем посета, телефона и писама. Нормативно је дефинисана динамика и услови под којима се ови контакти реализују, али као вид награде у процесу третмана, користе се и тзв. ванзаводске погодности (дневна одсуства, одсуства током викенда, празника, годишњег одмора) као и повећање учесталости посета и телефонских контаката, док су писма најчешће дозвољена у неограниченом броју. Посебно је наглашено да лица која су на одслужењу затворске казне у установама затвореног типа и поред тога што имају права на контакте са породицом и децом, ретко користе ова права јер су најчешће прекинули сваки контакт са породицом, немају подршку чланова породице, а одрасла особа која би требало да омогући детету посете и контакте, исте не подржава.

ИЗАЗОВИ У ОДРЖАВАЊУ КОНТАКАТА ДЕЦЕ СА РОДИТЕЉИМА ЛИШЕНИМ СЛОБОДЕ

Као посебно значајан сегмент одржавања контаката, сви учесници истичу контакте осуђеника са децом. То се и у третману ових лица поставља као један од индивидуалних циљева – успостављање или одржавање контаката са децом. Говорећи о посетама деце родитељима у затвору, учесници су навели неке од изазова у актуелној пракси:

- Неприлагођеност безбедносне политике деци (чекање на улазу, претрес, ...);
- Изостанака посебних просторија или опремљеност сала за контакте;
- Економски разлози као узрок изостанка посета;
- Опструирање контаката од стране другог родитеља или старатеља детета.

Неки од учесника истицали су одступања од одређених процедура, тачније на које начине настоје да исте прилагоде како би детету, али и родитељу посете били што је могуће пријатније. Већина учесника сматра да безбедносна политика затвора у неким ситуацијама може да буде стресна за дете, али истичу да се дешавају различите злоупотребе деце од стране одраслих и да због тога процедуре морају да се примењују и када су деца у питању. Као значајно истичу да се запослени у служби обезбеђења ипак труде да овај процес прилагоде деци и да настоје да кроз исти не заплаше децу.

„Не баш толико детаљно као одрасли, али се исконтролишу јер нажалост дешава се да одрасли злоупотребе децу и покушају на тај начин да унесу нешто што је забрањено. Из угла безбедности установе то је јасно, из угла детета наравно да то може бити непријатно.” Завод 2

“Што се тиче процедуре при претресу она би требала да буде за све иста, због могућих злоупотреба, али са децом се никада не иде баш тако детаљно... Наше командирице су максимално професионалне, покушавају да млађу децу релаксирају и анимирају током тог процеса, како би нарочито млађа деца то доживела као игру, да не буде стресно. Наравно та нека нужна контрола мора, али није то стресно. Никада се није десило да то буде детету стрес па да одбија после поново да дође.” Завод 4

Деца посете родитељима реализују у салама у којима су и сва остала лица и њима блиске особе и те посете трају сат времена. Учесници препознају да тај простор није подстицајан за ову врсту контаката, а нарочито није прилика да родитељ успоставља однос са дететом. У интервјуима је више стручних радника истицало да овакве посете нарочито не пријају деца нижег календарског узраста, јер родитељ не успева да им окупира пажњу дужи временски период, нема простора у ком би могли да реализују активности које би детету биле занимљиве. Међутим, поред уобичајених посета, испитаници истичу и право осуђеника на брачне односно породичне посете, у посебно опремљеним просторијама и оне могу трајати три сата. Сви испитаници истичу да је овај вид посета знатно „природнији и интимнији“ за све, а нарочито за децу.

„Постоје брачне или породичне посете у посебној просторији и трају 3 сата. То је пријатније за децу много више од уобичајених посета.” Завод 2

Постоје специфичности појединачних завода. На пример, Завод у Сремској Митровици користи ресурс који им је на располагању, а то је хотел Срем који је недавно реновиран и у ком се реализују ове врсте посета. Међутим, интересантно је да иако имају у оквиру затворског комплекса ергелу коња, то се не користи за реализацију контаката деце са родитељима и ако би то могло да допринесе садржајности контаката деце са родитељима. Још један специфичан завод јесте Казнено поправни завод за жене у Пожаревцу. Наиме, како истиче стручна радница из ове установе, сви запослени су сензибилисани за важност одржавања ове врсте контаката и настоје да деци овај боравак буде што пријатнији.

“У тој соби за породичне посете услови су знатно бољи, то је као мини апартман. Мајке ту могу да скувају чај, поједу неки слаткиш са дететом, дете може да црта, уживају у тим неким донекле нормалним околностима. Ми смо ипак женски затвор и сензибилисани смо за тај део и чини ми се да се ствари крећу у добром правцу, да ће то бити све боље.” Завод 4

Када је у питању изазов који се тиче неопходних материјалних ресурса за реализовање посета, два учесника препознају то као веома значајно. Трошкови путовања, доношења пакета родитељу, све то може, у ситуацији када је породица већ материјално депривирана, представљати значајан материјални издатак.

“Тај финансијски разлог у Србији је исто значајан. Код нас су и лица из Крагујевца, Пожаревца и многих других градова. Да би породица дошла у посету, донела неки пакет то није мало издвајање. Ако је мајка остала са децом, а отац издржавао породицу, то су опет велики трошкови у овој ситуацији па посете могу да изостану и из тог разлога”. Завод 2

Да би дете и родитељ у затвору остварили право на контакте то мора да омогући други родитељ или старатељ детета. Неколико учесника у истраживању наводи примере из праксе у којим се због конфликтних односа одраслих услед развода брака, различитих облика породичног насиља или неких других разлога ови контакти не реализују. Истичу да се то дешава и у ситуацијама када је суд или орган старатељства дефинисао модел виђења детета са родитељем који је у затвору. О овој подтеми говорили су и из угла значаја сарадње затвора са другим установама како се ово право не би ускраћивало.

“Нарочито је важна сарадња са ЦСР када су у питању кривична дела из домена породичног насиља или када су родитељи разведени, забрана приласка супрузи, организовање контаката са дететом... Ти фактори су додатни изазови за одржавање ових контаката. Није то нешто често, али у последње време постаје учесталије.” Завод 2

КОНТАКТИ ТОКОМ ПАНДЕМИЈЕ КОВИД 19

Учесници истраживања истичу да је током пандемије примат био заштита здравља лица на издржавању казне и спречавање појаве и/или ширења вируса у заводима. И поред овог јасног фокуса, установе су настојале да на различите начине обезбеде услове како би ова лица могла у што већем обиму да користе право на контакте са децом. У оквиру ове теме испитаници су износили различита искуства о томе како су се прилагођавали овој ситуацији. Већина је истицала да су у овим околностима осуђеним лицима биле ускраћене ванзаводске погодности, односно могућност изласка из завода и дужи боравак код куће. У неким установама обустављене су и посете, а неким су посете биле забрањене само током ванредног стања.

“У том период имали само посете. Њихов број није коригован, остало је на два пута месечно, али је могло да дође само једно лице. За време карантина и то је било обустављено.” Завод 1

Како истичу неки од испитаника, одлука да у посету може да дође само једна особа, очекивано, смањила је посете деце родитељима.

АЛТЕРНАТИВЕ ОБУСТАВЉЕНИМ ПОСЕТАМА

Услед изостанка посета, контакти путем телефонских позива и писама постали су значајно учесталији. Како наводе учесници и учеснице истраживања, епидемиолошка ситуација је имала непредвидив ток, па су постојале бојазни колико ће мере бити на снази, што је код лица на одслужењу затворске казне изазивало осећај забринутости услед прекида контаката, као и фрустрираности која је била последица промена уобичајеног тока реализовања контаката и предвидљивости у реализацији истих. У оваквим околностима била је евидентна потреба за осмишљавањем алтернативног начина за контакте. Неколико испитаника наводи значај подршке невладине организације „Хелп“, са којом су сарађивали у контексту различитих едукација, али и обезбеђивања таблет уређаја који су намењени за видео позиве. Ову праксу

установила су четири завода из узорка истраживања. Говорећи о предностима овог вида контаката испитаници су издвојили:

- Предвидљивост у контактима током пандемије
- Контакти са децом која су ретко долазила у посете (деца нижег календарског узраста, деца која живе у иностранству)
- Могућност учешћа родитеља у важним догађајима, попут дететовог рођендана.

Осим предности, било је речи и о могућим изазовима коришћења савремене технологије у сврху одржавања контаката:

- Недовољан број таблет уређаја
- Усклађивање распореда позива са дневном рутином детета
- Нестабилна интернет конекција.

У оквиру ове подтеме, испитаници су говорили о томе да су заводима на располагању по један таблет уређај што са собом носи обавезу прављење распореда позива, ограничавање трајања истих ... Потом, важећи распоред некада није у складу са временом које одговара породици или распореду спавања деце, похађања школе или неких других обавеза. Као још један од изазова, учесници истраживања напоменули су да немају све породице приступ стабилној интернет конекцији која је предуслов за ову врсту контакта. И поред поменутих изазова, стручни радници наводе да настоје да осмисле што бољи модел коришћења овог вида контаката јер су родитељи веома задовољни овом могућношћу и увек истичу бенефите, а ређе поменуте изазове.

“Ови видео позиви су нешто што им је у период карантина било драгоцено. Они су јако осетљиви на све промене одређених рутина, а изостанак контаката и ванзаводских мера јесу велика промена. И поред ограниченог броја позива, као и времена за позив, ово је веома значајан аспект за затворенике.” Завод 3

Учесници и учеснице истраживања, који су имали прилику да организују овај вид контаката, сагласни су да се исти могу задржати и у уобичајеним околностима као допуна другим видовима контаката или замена услед немогућности реализовања других видова контаката. Међутим, они наглашавају да сматрају да ни овај ни било који други алтернативни вид контаката не може да надомести бенефите посета и физичког контаката родитеља са дететом.

“Мислим да у појединачним случајевима можемо да наставимо са овом праксом и у нормалним околностима, али сви се надамо да ће се ускоро вратити уобичајене, редовне посете, јер је то незаменљиво. Загрљај не можете пренети овим путем.” Завод 4

ИЗАЗОВИ РЕУСПОСТАВЉАЊА ПОСЕТА

Реуспостављање посета са собом је донело и измене на плану контаката у заводима. Наиме, дозвољене су посете, али уз поштовање одређених епидемиолошких мера. Све ово је утицало на учесталије посете, али у већини завода обим посета још увек није на предпандемијском нивоу. Учесници су и у овом контексту говорили о изазовима на које се наилазило. Пре свега, услед поштовања препоручених мера, током посета није био дозвољен физички контакт, посете су биле временски ограничене (у неким заводима на само 15 минута), потом су се посете реализовале у просторијама са стакленим препрекама. Овакве околности су такође утицале на контакте деце са родитељима, јер је деци било тешко објаснити да не могу да загрле или пољубе родитеља. То је представљало стрес за све, што је резултирало бурним реакцијама родитеља након посете („испади у понашању“, „плакање“), а неки од њих су чак тражили прекид контаката са децом („мислим да су на тај начин желели да заштите и децу, а и себе“).

Сви учесници наводе да је током маја 2021. године, донета одлука којом су укинуте мере. Уз негативан пи-си-ар (PCR) тест, потврду о вакцинацији или антигенски тест (који се реализује и у неким заводима), уз ношење маски или визира посете се реализују у уобичајеном обиму.

ДИСКУСИЈА И ЗАКЉУЧАК

На основу резултата и компарације периода пре и током пандемије може се видети да запослени у службама за третман, без обзира на све неповољне околности, улажу напор како би се омогућило остварење права на контакте које имају како лица на одслужењу казне тако и њихова деца. Такође, када постоји могућност запослени у заводима ове контакте чине пријатнијим за децу иако не постоје посебне процедуре за то. Без обзира на то, различити изазови ипак постоје и доприносе томе да контакти нису увек у складу са оним што је деци потребно. Због тога су неопходне промене на више нивоа. У оквиру самих установа потребно је прилагођавање простора за посете и активности током посете деце. Поред тога, постоји простор и за јачање подршке родитељима на одслужењу казне како би били адекватно припремљени и како би одржали мотивацију за контакте. Потребан је и развој различитих услуга подршке особама које брину о деци чији су родитељи лишени слободе. Тиме би се умањила могућност да фактори

попут неповољне материјалне ситуације или конфликтних односа одраслих буду препрека адекватним контактима деце са родитељима.

Постојеће изазове пандемија није променила, они су „допуњени“ забраном посета, али пандемија јесте допринела увођењу иновација у праксу контаката. Стручни радници су били ангажовани у омогућавању алтернативних видова контаката, пре свега преко онлајн платформи. С обзиром да препознају то пре свега као добру „допуну“ посетама, потребно је јачати капацитете установа (попут техничких могућности) и знања стручних радника и родитеља, а све како би овај вид контаката постао део редовне праксе одржавања контаката. Ово је посебно значајно ако се сагледа које су предности овог начина одржавања контаката (предвидљивост у одржавању контаката, контакти и за децу која су ретко долазила у посете због узраста или територијалне удаљености, могућност учешћа родитеља у важним догађајима, попут дететовог рођендана).

Како је до овог тренутка у свету урађено свега неколико истраживања са овом тематиком, још увек нема пуно података о утицају изостанка или смањеног обима посета деце родитељима у затвору током пандемије. Једна од ретких студија указује на то да у Великој Британији током пандемије, право и потреба деце на контакте са родитељима нису били адекватно заштићени и задовољени и да је неопходно предузети одређене мере како би ово питање добило адекватнији третман (Minson, 2021). Потом, аутори друге публикације која се тицала овог питања упозоравају да је изостанак посета у многоне утицао на анксиозност како родитеља тако и деце и истичу да је важно да и у оваквим околностима право на породични живот не буде занемарено (Child Rights Connect Working Group on Children of Incarcerated Parents with the support of Penal Reform International, 2020). Ако сагледамо светско искуство и национални контекст, као и још увек неповољну здравствену ситуацију изазвану КОВИД 19 потребно успоставити процедуре и јасне смернице како би се деци омогућило да адекватно остваре право на контакте са родитељем у затвору.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Braman D. (2004) Doing time on the outside: Incarceration and family life in urban America. University of Michigan Press
- Child Rights Connect Working Group on Children of Incarcerated Parents with the support of Penal Reform International <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2020/05/Covid19-and-CIP-May-2020.pdf>, посећено 8.7.2021. године
- Dallaire D. H. (2007). Children with incarcerated mothers: Developmental outcomes, special challenges, and recommendations. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 28, 15–24. doi:10.1016/j.appdev.2006.10.003
- Davis, L., & Shlafer, R. J. (2017). Mental health of adolescents with currently and formerly incarcerated parents. *Journal of adolescence*, 54, 120–134. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2016.10.006>
- Geller, A., Garfinkel, I., & Western, B. (2011). Paternal incarceration and support for children in fragile families. *Demography*, 48(1), 25–47. <https://doi.org/10.1007/s13524-010-0009-9>
- Glaze L, Maruschak L. (2008) Parents in prison and their minor children. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Bureau of Justice Statistics
- Haskins, A. R. (2014). Unintended consequences: Effects of paternal incarceration on child school readiness and later special education placement. *Sociological Science*, 1, 141-158.
- Lopoo L, Western B. (2006) Incarceration, marriage, and family life. In: Western B, editor. Punishment and inequality in America. Russell Sage; New York
- Minson, S. (2021) The impact of COVID-19 prison lockdowns on children with a parent in prison. Centre for Criminology University of Oxford
- Murray, J., Farrington, D.P., Sekol, I. and Olsen, R.F. (2009), Effects of parental imprisonment on child antisocial behaviour and mental health: a systematic review. *Campbell Systematic Reviews*, 5: 1-105. <https://doi.org/10.4073/csr.2009.4>
- Stevanović, I., Međedović, J., Petrović, B., Vujičić, N. (2018) *Ekspertska istraživanje i analiza povrata u Republici Srbiji*; Institut za kriminološka i sociološka istraživanja Beograd, Republika Srbija
- Travis, J., Western, B., & Redburn, F. S. (2014). Consequences for health and mental health. In *The growth of incarceration in the United States: Exploring causes and consequences* (pp. 202-232). *Washington, DC: The National Academies Press*. doi:10.17226/18613

**Bojana Pucarevic
Ljiljana Skrobic**

CONTACTS OF CHILDREN WITH INCARCERATED PARENTS - CHALLENGES DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Resume

Serving a prison sentence is a challenging period, both for the person serving the sentence and for his family members, especially children. Numerous researches show that these children are exposed to multiple risks, and one of the risks is the severance of contacts, and thus the child's relationship with their incarcerated parent. Some of the reasons for this may be of a financial or organizational nature, an unresolved relationship between the person caring for the child. Also, prison visit policies are not adapted to this type of contact and do not reflect the needs of children. The needs of these children often remain invisible and unrecognized even outside the jurisdiction of the criminal system.

The above challenges became more complex during the COVID-19 pandemic, which has been going on for more than a year. In Serbia, this period was marked, among other things, by the proclame of a state of emergency. As a reaction to health risks, the prisons took measures that included the suspension of visits, and then the realization of visits with strict adherence to epidemiological measures that include physical distance. All this was reflected in the contacts of children with their incarcerated parent.

The subject of the paper will be the presentation of the results of the research that dealt with the manner of maintaining contacts and overcoming the challenges in maintaining these contacts during the COVID-19 pandemic in institutions for the execution of criminal sanctions in Serbia. The paper aims to point out the importance of preserving family ties, with an emphasis on the needs and rights of children even in times of crisis.

Keywords: contacts, children, parents deprived of liberty, challenges, pandemic COVID-19.

* Овај рад је примљен 17. јуна 2021. године, а прихваћен на састанку Редакције 20. септембра 2021. године.